

ISSN: 2985-2366 (Online)

วารสารการบริหาร การจัดการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน
Journal of Administration Management and Sustainable Development

Homepage: <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jamsd>
e-mail: jamsdonline@gmail.com

แนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย

Guidelines for developing schools based on the concept of thinking school in Chiang Rai Province

คมสันต์ มาฟู^{1*}, กษิณภูมิ มีพรหม²

Komsun Mafoo^{1*}, Kasidit Meeprom²

^{1,2}หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

^{1,2}Master of Education Program in Educational Administration, College of Education, University of Phayao

*Corresponding author's e-mail: kom2022mafoo@gmail.com^{1*}

Received: March 18, 2026

Revised: April 10, 2026

Accepted: April 20, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย และ 2. ศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิด โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ผู้บริหารและครูสถานศึกษาที่เข้าร่วมเครือข่ายโรงเรียนสอนคิดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย จำนวน 242 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษาและโรงเรียนสอนคิด จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่า ยังมีบางประเด็นยังอยู่ในระดับปานกลาง ควรพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 2. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิด สรุปได้ 8 แนวทาง คือ 2.1 ส่งเสริมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารให้เข้มแข็ง 2.2 พัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างต่อเนื่อง 2.3 พัฒนาระบบวัดและประเมินผลที่สะท้อนกระบวนการคิด 2.4 ส่งเสริมเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2.5 พัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิด 2.6 สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการคิดอย่างเป็นระบบ 2.7 เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม และ 2.8 ส่งเสริมทักษะการคิดของผู้เรียนโดยบูรณาการเครื่องมือและวิธีการคิดที่เหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาโรงเรียน, การพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิด

Abstract

This research aimed to: 1. examine the current conditions of thinking schools in Chiang Rai Province, and 2. propose guidelines for development of schools based on the thinking school concept. A mixed-methods approach was employed. The quantitative sample consisted of 242 administrators and teachers from schools involved in the Thinking School network associated with the Chiang Rai Provincial Administrative Organization. The qualitative sample included three experts in educational research and in thinking schools. The research instruments used included a questionnaire and semi-structured interviews. Data analysis involved frequency, mean, standard deviation, and content analysis. The findings revealed that 1. the overall current condition of thinking schools was at a high level; however, some aspects remained at a moderate level and require further improvement, and 2. eight key development guidelines were identified: 2.1 strengthening the instructional leadership of school administrators; 2.2 enhancing the capacity of teachers and personnel to organize learning activities that promote continuous thinking; 2.3 developing assessment systems that accurately reflect thinking processes; 2.4 promoting professional learning communities; 2.5 improving curriculum and instructional management with a focus on thinking skills; 2.6 fostering an organizational culture that supports systematic thinking and learning; 2.7 encouraging participation from all sectors; and 2.8 promoting students' thinking skills through the integration of appropriate thinking tools and methods. These approaches aim to ensure continuous and sustainable development within schools.

Keywords: guidelines for school development, developing schools based on the concept of thinking school

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในศตวรรษที่ 21 โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ส่งผลให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัว เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตและทำงานในบริบทที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การจัดการศึกษาในปัจจุบัน จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการสร้างนวัตกรรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการคิด วิเคราะห์ และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ พร้อมทั้งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่กำหนดให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” เพื่อสร้างประชากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ ทักษะ และคุณธรรมในการดำรงชีวิตในสังคมอย่างยั่งยืน ในบริบทของการจัดการศึกษาของประเทศไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยกำหนดให้สถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถ โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง เช่น

การคิดวิเคราะห์ การประเมินสถานการณ์ และการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีสมรรถนะสำคัญด้านการคิด เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างองค์ความรู้และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อย่างไรก็ตามในการจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษา พบว่า ยังมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ยังเน้นการถ่ายทอดความรู้และการท่องจำมากกว่าการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนมีโอกาสนในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ค่อนข้างจำกัด จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ในช่วงปีการศึกษา 2549–2552 พบว่า นักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานด้านการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เน้นการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น (องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย, 2567)

จากสถานการณ์ดังกล่าว โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย จึงได้นำแนวคิดโรงเรียนสอนคิด (thinking school) ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นการปรับเปลี่ยนวิธีเรียนและวิธีสอนให้สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิด วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคล แนวคิดดังกล่าวได้รับการขยายผลอย่างต่อเนื่อง โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ได้ส่งเสริมให้สถานศึกษาในเครือข่ายนำแนวคิดโรงเรียนสอนคิดไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปัจจุบันมีโรงเรียนเครือข่ายทั่วประเทศมากกว่า 700 โรงเรียน และในจังหวัดเชียงรายมีโรงเรียนในเครือข่ายจำนวน 47 โรงเรียน (ศราวุธ สุตะวงศ์, 2562) แม้ว่าแนวคิดโรงเรียนสอนคิดจะได้รับการส่งเสริมและขยายผลอย่างต่อเนื่อง แต่จากการประเมินตนเองของสถานศึกษาในช่วงปีการศึกษา 2566–2567 พบว่า ยังมีปัญหาในการดำเนินงานหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารและครูบ่อยครั้ง ส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง บุคลากรที่เข้ามาปฏิบัติงานใหม่ยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดโรงเรียนสอนคิดอย่างชัดเจน รวมถึงการนิเทศ ติดตาม และสนับสนุนการดำเนินงานยังไม่เป็นระบบเพียงพอ แม้จะมีโรงเรียนจำนวนมากให้ความสนใจเข้าร่วมเครือข่าย แต่ยังคงขาดแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดของผู้เรียน หรือการพัฒนาครูในการใช้เครื่องมือและเทคนิคการสอนคิด ซึ่งเป็นเพียงบางองค์ประกอบของการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิด ดังนั้น การศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงรายจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากจะช่วยให้ได้แนวทางการดำเนินงานที่เป็นระบบครบทุกองค์ประกอบของการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิด สามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาโรงเรียนให้สามารถส่งเสริมทักษะการคิดของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครู และหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย วางแผน และพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในเครือข่ายและการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับโรงเรียนสอนคิด

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนสอนคิด (thinking school) เกิดจากการพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดของผู้เรียนมากกว่าการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว โดยมุ่งเน้นการบูรณาการการพัฒนาทักษะการคิดเข้ากับการจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผล และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ แนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางการศึกษาหลายแนวทาง เช่น แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) แนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (constructivism) และแนวคิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดขั้นสูง นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดที่สนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนสอนคิด เช่น วรรณชนก รอดใหญ่ และคณะ (2561) ได้นำเสนอแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาสู่โรงเรียนสอนคิด ซึ่งเน้นให้ครูผสมผสานการพัฒนาทักษะการคิดเข้ากับการสอนเนื้อหาวิชาอย่างเป็นระบบ ศราวุธ สุตะวงศ์ (2562) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนสอนคิดที่เน้นให้เกิดการพัฒนาการสอนคิดทั้งระบบของโรงเรียน และการนำเครื่องมือสอนคิดมาสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดในสถานการณ์จริงของการเรียนรู้ นอกจากนี้ แนวคิดของนักการศึกษาต่างประเทศอย่าง Ritchhart (2015) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนสอนคิดที่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบของโรงเรียน รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมการคิด การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และ Swartz & Parks (1994) ได้นำเสนอแนวคิดการสอน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดและการบริหารจัดการที่ส่งเสริมการคิดอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนสอนคิดจึงเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพด้านการคิดของผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้และวัฒนธรรมของโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดในทุกมิติ

ความหมายของโรงเรียนสอนคิด

โรงเรียนสอนคิด (thinking school) หมายถึง โรงเรียนที่มุ่งพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมีการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิด และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ นักวิชาการรวมถึงนักการศึกษาได้ให้ความหมายของโรงเรียนสอนคิดในมุมมองที่หลากหลาย เช่น วรรณชนก รอดใหญ่ และคณะ (2561) อธิบายว่า โรงเรียนสอนคิด คือ โรงเรียนที่สนับสนุนการคิดของผู้เรียนผ่านการจัดหลักสูตร บรรยากาศการเรียนรู้ และกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเสมอภาค ขณะที่ Ritchhart (2015) มองว่า โรงเรียนสอนคิดเป็นสถานศึกษาที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนสามารถคิดอย่างอิสระภายใต้สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และ Burden (2006) ระบุว่า โรงเรียนสอนคิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่สมาชิกทุกคนในโรงเรียนร่วมกันพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีสติ ผ่านการคิดเชิงสะท้อน การคิดวิเคราะห์ และการคิดสร้างสรรค์ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนสอนคิดเป็นสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ผ่านการจัดการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการคิดของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของโรงเรียนสอนคิด

โรงเรียนสอนคิดมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคปัจจุบัน เนื่องจากช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 Swartz & Parks (1994) ระบุว่า โรงเรียนสอนคิดมีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองที่สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ และสามารถแยกแยะข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายได้อย่างมีเหตุผล ขณะที่ Claxton & Lucas (2018) อธิบายว่า โรงเรียนสอนคิดช่วยพัฒนา “กล้ามเนื้อการเรียนรู้” (learning muscles) ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและปรับตัวต่อ

การเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสรุป โรงเรียนสอนคิดมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

องค์ประกอบของโรงเรียนสอนคิด

การพัฒนาโรงเรียนสอนคิดต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยนักวิชาการได้เสนอองค์ประกอบของโรงเรียนสอนคิดไว้ ดังนี้

ศราวุธ สุตะวงค์ (2562) นำเสนอองค์ประกอบของโรงเรียนสอนคิดในกระบวนการพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ดังนี้ 1) สร้างความเข้าใจร่วมกับผู้บริหาร ครู และนักเรียน 2) การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมการคิด 3) พัฒนาและปรับบทบาทครูผู้สอน 4) ปรับกระบวนการสอนในห้องเรียน 5) สอดแทรกเครื่องมือการช่วยคิดในการเรียนการสอน 6) เพิ่มวัดและประเมินการคิด 7) สร้างสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมการคิด 8) ให้อิสระทางความคิด 9) ส่งเสริมทักษะการคิดแก้ไขหรือตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 10) การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

วรรณชนก รอดหยู และคณะ (2561) ได้นำเสนอองค์ประกอบของรูปแบบในการพัฒนาสู่โรงเรียนสอนคิด ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) นโยบายการศึกษา 2) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร 3) ภาวะผู้นำของครู 4) บุคลิกภาพของครูที่ส่งเสริมการคิด 5) การอบรมเลี้ยงดู 6) คุณลักษณะของนักเรียนที่ส่งเสริมการคิด 7) หลักสูตรที่ส่งเสริมการคิด และ 8) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการคิด

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565) นำเสนอองค์ประกอบและแนวทางการบริหารโรงเรียนสอนคิด ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) นโยบายการบริหารและคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียน 2) การบริหารงานบุคคลและการพัฒนาครูสอนคิด 3) การจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรที่ส่งเสริมการคิด และ 4) การสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

Burden (2006) นำเสนอองค์ประกอบของโรงเรียนสอนคิด ผ่านกรอบแนวคิดการพัฒนาทั้งระบบโรงเรียน แบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบหลักที่สถานศึกษาต้องพัฒนาไปพร้อมกัน คือ 1) การสอนทักษะการคิดโดยตรง 2) การใช้เครื่องมือช่วยคิด 3) การบ่มเพาะนิสัยแห่งการคิด 4) การสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการคิด และ 5) การประเมินและการสะท้อนคิดอย่างต่อเนื่อง

Costa & Kallick (2020) นำเสนอองค์ประกอบของโรงเรียนสอนคิดที่เน้นการปลูกฝัง “นิสัยของจิตใจ” (habits of mind) ผ่านกระบวนการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ โดยครอบคลุมทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ 1) การบริหารจัดการ 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การจัดการเรียนการสอน และ 4) การประเมินผล

Ritchhart (2015) เสนอองค์ประกอบของโรงเรียนสอนคิดเพื่อการสร้างวัฒนธรรมการคิดในโรงเรียนผ่านการจัดระบบ 8 ประการ ได้แก่ 1) กำหนดวัฒนธรรมการคิดที่ชัดเจน 2) ภาษาที่ใช้สื่อสารเกี่ยวกับการคิด 3) เวลาสำหรับการคิด 4) การสร้างแบบจำลองการคิด 5) โอกาสในการคิด 6) ปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ 7) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และ 8) กรอบเวลาทางสถาบัน

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของโรงเรียนสอนคิด (thinking school)

ที่	กระบวนการโรงเรียนสอนคิด	ศราวุธ สุตะวงศ์ (2562)	วรรณชนก รอดใหญ่ (2561)	จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565)	Burden (2006)	Costa & Kallick (2020)	Ritchhart (2015)	ความถี่
1	ด้านการมีภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ	✓	✓	✓		✓	✓	5
2	ด้านการพัฒนาบุคลากร	✓	✓	✓				3
3	ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน	✓	✓	✓	✓	✓		5
4	ด้านการสร้างวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางการคิด	✓	✓		✓	✓	✓	4
5	ด้านการประเมินผลและสะท้อนผลการคิด	✓			✓	✓	✓	4
6	ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน	✓	✓	✓			✓	4
7	ด้านการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้	✓	✓				✓	3
8	ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทักษะการคิดของนักเรียน	✓	✓		✓		✓	4
9	ด้านการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ	✓	✓					2
10	ด้านการใช้ภาษาหรือเครื่องมือช่วยคิด	✓			✓		✓	3
11	ด้านกรอบเวลาทางสถาบัน						✓	1

รูปแบบของโรงเรียนสอนคิด

รูปแบบของโรงเรียนสอนคิดเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถส่งเสริมการคิดของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ วรรณชนก รอดใหญ่ และคณะ (2561) ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนสอนคิด โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน รวมถึงจุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565) ได้นำเสนอการพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนสอนคิดในสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการพัฒนาโรงเรียนสอนคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมักประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ เช่น การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันของโรงเรียน การพัฒนาครูให้มีความสามารถในการสอนคิด การปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้เน้นกระบวนการคิด การสร้างวัฒนธรรมการคิดในโรงเรียน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนสอนคิดอย่างยั่งยืน

โรงเรียนสอนคิดในประเทศไทยและต่างประเทศ

โรงเรียนสอนคิด (thinking school) ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศมีแนวคิดสำคัญ คือ การพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยในประเทศไทย ธนิต ดวงสุข (2564) ได้นำเสนอโรงเรียนตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย โรงเรียนอานวยศิลป์ โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนเพลินพัฒนา โรงเรียนตรุณสิกขาลัย โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ได้นำแนวคิดโรงเรียนสอนคิดมาประยุกต์ใช้ผ่านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง และการสร้างวัฒนธรรมการคิดทั้งโรงเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดสูงขึ้นและเป็นต้นแบบให้โรงเรียนอื่น ขณะที่ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ

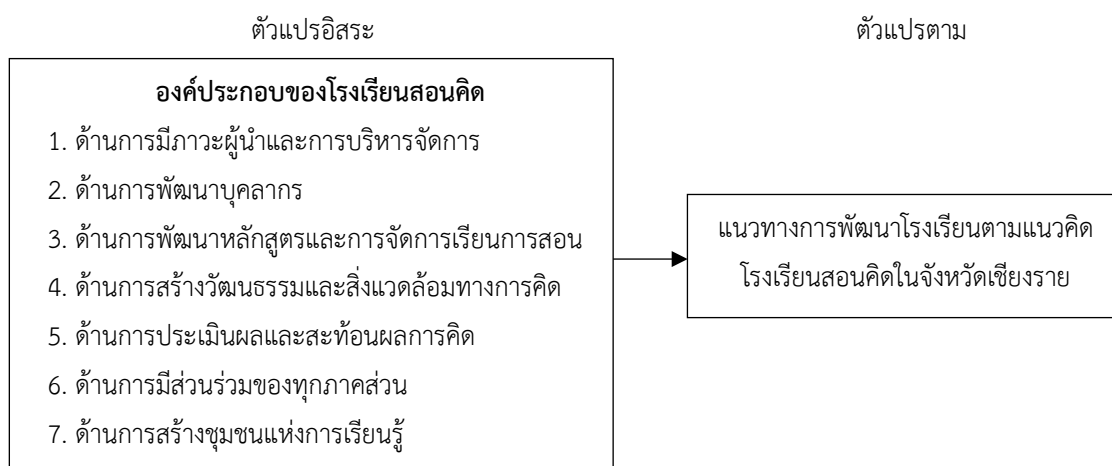
นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ และเยอรมนี ได้พัฒนาแนวคิดนี้อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้ ศราวุธ สุตะวงศ์ (2562) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาโรงเรียนสอนคิดโดยใช้เครื่องมือและนวัตกรรมความคิด เช่น แผนภาพความคิด (thinking maps) การเรียนรู้แบบใช้โครงงาน (project-based learning) และแนวคิด Teach Less, Learn More รวมทั้งเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตจริงและการประกอบอาชีพ โรงเรียนเหล่านี้มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย การใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการคิดของผู้เรียน โดยเฉพาะโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายที่มีการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาและมุ่งพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษผ่านหลักสูตร English Program เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถแข่งขันในระดับสากลได้

บริบทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย (อบจ.เชียงราย) เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาจังหวัด ภายใต้วิสัยทัศน์การยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความสุขให้แก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการศึกษาที่ทันสมัยและเท่าเทียมผ่านมาตรฐานสากล ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายครอบคลุมทั้งสายสามัญและสายอาชีพ เช่น หลักสูตรห้องเรียนอัจฉริยภาพทางด้านกีฬา ภาษาอังกฤษ และเตรียมวิศวะ-พยาบาล เพื่อตอบสนองตลาดแรงงานยุคใหม่ โดยมีสถานศึกษาต้นแบบ คือ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ที่โดดเด่นด้วยการใช้กระบวนการโรงเรียนสอนคิด ภายใต้ปรัชญา “ให้ความรักก่อนให้ความรู้” และ “สร้างคนดีก่อนคนเก่ง” ซึ่งใช้รูปแบบการสอน Thinking Whiteboard (do now, purpose, work mode, reflective thinking) และเครื่องมือการคิด (thinking tools) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีเหตุผล และค้นพบศักยภาพที่แตกต่างของตนเอง จนกลายเป็นโมเดลทางการศึกษาที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่เข้าร่วมเครือข่ายโรงเรียนสอนคิดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ตามโครงการห้องเรียนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย กระจายสู่ห้องเรียนท้องถิ่น จำนวนทั้งสิ้น 624 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 47 คน และครู จำนวน 577 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 242 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและครูในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา การพัฒนาโรงเรียนสอนคิด และการบริหารสถานศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานไม่น้อยกว่า 5 ปี เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะของการวิจัย ได้แก่

แบบสอบถาม (questionnaire) ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น ตำแหน่งหน้าที่ ระยะเวลาการปฏิบัติงาน เพศ และระดับการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจรายการ (checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิด มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน และคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.67–1.00 แสดงว่า เครื่องมือมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการวิจัย นอกจากนี้ ได้ทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) จากการทดลองใช้ (tryout) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิด โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 1 รายด้านที่มีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อยที่สุด มาสร้างเป็นประเด็นคำถามของแบบสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 1 รายด้านที่มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลางถึงน้อยที่สุด มาสร้างเป็นกรอบประเด็นคำถามของแบบสัมภาษณ์ นำไปเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา ความถูกต้องเหมาะสม ครอบคลุมวัตถุประสงค์และความสอดคล้องกับการออกแบบจิตทฤษฎี รวมถึงการใช้สำนวนภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยขอหนังสือจากวิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารและครูในโรงเรียนสอนคิดจังหวัดเชียงราย จากนั้นผู้วิจัยส่งแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ผ่านระบบ google form ไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 242 ชุด และกำหนดระยะเวลาในการตอบกลับภายใน 30 วัน โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบทั้ง 242 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามที่ส่งไป

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และส่งประเด็นคำถามให้ผู้เชี่ยวชาญล่วงหน้า 7 วัน ก่อนการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ดำเนินการทั้งในรูปแบบเผชิญหน้าและรูปแบบออนไลน์ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงต่อผู้ให้สัมภาษณ์หนึ่งคน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับจริยธรรมการวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การรักษาความลับของข้อมูล และการให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามลักษณะของข้อมูลที่เก็บรวบรวม ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น ตำแหน่งหน้าที่ ระยะเวลาการปฏิบัติงาน เพศ และระดับการศึกษา โดยวิเคราะห์ค่าความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage) ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) เพื่อนำค่าเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์และแปลความหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญนำมาวิเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ และสังเคราะห์สาระสำคัญของข้อมูล จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ในลักษณะการพรรณนาเชิงเนื้อหา เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย

ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านการมีภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ	3.61	0.73	มาก
2	ด้านการพัฒนาบุคลากร	3.64	0.72	มาก
3	ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน	3.70	0.75	มาก
4	ด้านการสร้างวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางการคิด	3.71	0.76	มาก
5	ด้านการประเมินผลและสะท้อนผลการคิด	3.65	0.73	มาก
6	ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน	3.73	0.76	มาก
7	ด้านการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้	3.67	0.75	มาก
8	ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทักษะการคิดของนักเรียน	3.76	0.76	มาก
	ภาพรวม	3.68	0.74	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทักษะการคิดของนักเรียน รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และด้านการสร้างนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย มีการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนสอนคิดอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดของผู้เรียนในหลายมิติ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาครู และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิดของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในรายด้าน พบว่า ยังมีบางประเด็นที่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งควรได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย โดยพิจารณาผลการวิจัยในรายด้านที่มีค่าอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อยที่สุด มาสร้างเป็นกรอบประเด็นคำถามของแบบสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ซึ่งประกอบด้วย ข้อคำถามทั้งหมด 8 ข้อ ดังนี้

1.1 โรงเรียนควรพัฒนาภาวะผู้นำและการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้ผู้นำเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์ สามารถสร้างแรงบันดาลใจ และขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

1.2 โรงเรียนควรพัฒนาครูและบุคลากรอย่างไร ให้เกิดกระบวนการ PLC ที่เข้มแข็งและสนับสนุนการสอนคิดอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 โรงเรียนควรพัฒนาการวัดและประเมินผล รวมถึงการสะท้อนคิดของผู้เรียนอย่างไร เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกและการพัฒนากระบวนการคิดอย่างต่อเนื่อง

1.4 โรงเรียนควรพัฒนากระบวนการ PLC อย่างไร เพื่อสนับสนุนการทำงานเป็นทีมและการพัฒนาการสอนคิดอย่างเป็นระบบ

1.5 การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีลักษณะอย่างไร จึงจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงรุก และพัฒนากระบวนการคิดได้อย่างลึกซึ้ง

1.6 ควรสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างไร ให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระระหว่างครู นักเรียน และชุมชน

1.7 โรงเรียนควรสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างไร เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และสนับสนุนทักษะการคิดของนักเรียนไปในทิศทางเดียวกัน

1.8 โรงเรียนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไร เพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและพัฒนาทักษะการคิดอย่างรอบด้าน

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และผลวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงรายได้ 8 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 ผู้บริหารควรทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิด มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนด้านการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน สื่อสารเป้าหมายให้บุคลากรเข้าใจตรงกัน แสดงบทบาทเป็นแบบอย่างในการใช้กระบวนการคิด มีส่วนร่วมกับการจัดการเรียนรู้จริง และใช้กลไกการบริหาร เช่น แผนพัฒนาโรงเรียนและข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนสอนคิดอย่างเป็นระบบ และยั่งยืน

แนวทางที่ 2 โรงเรียนควรใช้กระบวนการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาการสอนคิด โดยมุ่งให้เป็นพื้นที่เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ใช้วิธีการ เช่น การศึกษาชั้นเรียน (lesson study) หรือการชี้แนะ (coaching) จัดสรรเวลาสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

อย่างชัดเจน และมีระบบติดตามผลการพัฒนาครูผ่านการนิเทศแบบกัลยาณมิตร เพื่อให้การพัฒนาบุคลากรมีความต่อเนื่อง และเกิดผลในทางปฏิบัติ

แนวทางที่ 3 โรงเรียนควรพัฒนาระบบวัดประเมินที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน เน้นการประเมินตามสภาพจริง เช่น แฟ้มสะสมงานและการสะท้อนคิด ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกสะท้อนคิดด้วยตนเอง และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

แนวทางที่ 4 โรงเรียนควรพัฒนาระบบการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ให้เป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ เน้นการเรียนรู้จากปัญหาจริงในห้องเรียน สร้างบรรยากาศที่ครูกล้าแลกเปลี่ยนทั้งความสำเร็จและข้อผิดพลาด พร้อมสนับสนุนเวลา ทรัพยากร และแรงจูงใจ เพื่อเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมและความเข้มแข็งของชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระยะยาว

แนวทางที่ 5 โรงเรียนควรออกแบบหลักสูตรที่เน้นสมรรถนะด้านการคิด บูรณาการทักษะการคิดในทุกกลุ่มสาระ จัดกิจกรรมการเรียนรู้จากคำถามหรือปัญหาที่ใกล้ตัวผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้แบบโครงงาน และกำหนดแนวทางกลางของโรงเรียน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการสอน

แนวทางที่ 6 โรงเรียนควรสร้างบรรยากาศที่ยอมรับความคิดที่แตกต่าง ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมให้สนับสนุนการคิด และกำหนดนโยบายที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดมากกว่าผลคะแนนสอบ

แนวทางที่ 7 โรงเรียนควรสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทในการออกแบบและสนับสนุนการเรียนรู้ พร้อมกำหนดกลไกความร่วมมือที่ชัดเจน เช่น คณะกรรมการหรือบันทึกความเข้าใจ เพื่อให้การมีส่วนร่วมที่เป็นระบบและต่อเนื่อง

แนวทางที่ 8 โรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เปิดโอกาสให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงและเผชิญปัญหา สอดแทรกเครื่องมือและวิธีการคิดที่เหมาะสม พร้อมติดตามพัฒนาการด้านทักษะการคิดเป็นรายบุคคล เพื่อออกแบบการสนับสนุนที่สอดคล้องกับศักยภาพและความแตกต่างของผู้เรียน

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย และการศึกษาแนวทางการโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความเข้มแข็งในการดำเนินงานตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิด (thinking school) ซึ่งมุ่งพัฒนาโรงเรียนแบบองค์รวม โดยเน้นการจัดการเรียนรู้ วัฒนธรรมการคิด และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของศราวุธ สุตะวงศ์ (2562) ซึ่งระบุว่า การพัฒนาโรงเรียนสอนคิดต้องอาศัยการบริหารจัดการเชิงระบบและความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และแนวคิดของ Ritchhart (2015) ที่เน้นการสร้างวัฒนธรรมแห่งการคิด (cultures of thinking) ในโรงเรียนทั้งระบบ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าบางประเด็นยังอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

2. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย สรุปลงได้ทั้งหมด 8 แนวทางตามองค์ประกอบของโรงเรียนสอนคิด และสามารถอภิปรายผลแต่ละด้านได้ดังนี้

2.1 ด้านการมีภาวะผู้นำและการบริหารจัดการของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้นำในการเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม จริยธรรม และการสื่อสารวิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาทักษะการคิด ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษายังขาดภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของบรรจง อมรชวิน (2554) ที่ชี้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการสร้าง

วัฒนธรรมการเรียนรู้และการคิดของโรงเรียน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Ritchhart (2015) ที่ระบุว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง โดยผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะมีลักษณะผู้นำแบบกระจายอำนาจ (distributed leadership) ที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน

2.2 ด้านการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และระบบการติดตามสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้มุ่งเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผ่านการสร้างร่วมมืออย่างเป็นระบบระหว่างผู้บริหาร ครู และทุกภาคส่วน โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศจากการปฏิบัติงานจริงมาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณชนก รอดหุ่ย และคณะ (2561) ที่ระบุว่า กระบวนการพัฒนาสู่โรงเรียนสอนคิดองค์ประกอบที่สำคัญคือ การพัฒนาบุคลิกภาพของครูที่ส่งเสริมการคิด และสอดคล้องกับแนวคิดของ DuFour et al. (2016) ที่ระบุว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง

2.3 ด้านการประเมินผลและการสะท้อนการคิดของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ควรพัฒนาเครื่องมือการประเมินที่หลากหลายและนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเนื่องจากการประเมินผลการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน จำต้องมีการประเมินตามสภาพจริง โดยพิจารณาจากร่องรอยการคิดของผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสม นำไปสู่การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศราวรุ สุตะวงศ์ (2562) และสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของ Black & Wiliam (1998) ที่ระบุว่า การประเมินตามสภาพจริงและการสะท้อนผลการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการคิดและการเรียนรู้อย่างมีความหมายของผู้เรียน

2.4 ด้านการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและใช้ข้อมูลจากการสะท้อนผลการปฏิบัติงานมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากกุญแจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และการใช้ข้อมูลสารสนเทศจากการปฏิบัติงานจริงเป็นฐานในการตัดสินใจ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ DuFour et al (2016) ที่ชี้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน

2.5 ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและบูรณาการกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ต้องพิจารณาจากความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญและต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อให้กิจกรรมมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Burden (2006) ที่พบว่า การพัฒนาทักษะการคิดในโรงเรียนต้องการสอดแทรกการสอนคิดในทุกวิชาและทุกบริบทของโรงเรียน รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของชลนที ทาสมณี (2563) ที่ชี้ว่า การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนต้องเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมตรงตามความต้องการผู้เรียน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการคิดอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

2.6 ด้านการสร้างวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางการคิดของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและการเปิดพื้นที่ปลอดภัยทางความคิดอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างวัฒนธรรมการคิดที่ยั่งยืนในสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางการคิดจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เปิดโอกาสให้การคิดอย่างเปิดกว้างเพื่อให้เกิดการกล้าคิดและกล้าแสดงออกทางความคิด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณชนก รอดหุ่ย และคณะ (2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Higgins et al. (2005) รวมถึงสอดคล้องกับ

แนวคิดของ Ritchhart & Church (2020) ที่เน้นเรื่องการส่งเสริมการพัฒนาทักษะการคิดในลักษณะบูรณาการทั่วทั้งองค์กร โดยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การใช้เครื่องมือการคิดเป็นกิจวัตร การสร้างสังคมแห่งการคิด รวมถึงการติดตามความก้าวหน้าทางความคิดและให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างตรงจุด

2.7 ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ควรพัฒนาโลกความร่วมมืออย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างพลังความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน ทั้งอาจเป็นเพราะการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนแห่งการคิด การศึกษามีคุณภาพ และผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและบริบทเชิงพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Epstein (2011) ที่เน้นความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

2.8 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทักษะการคิดของนักเรียนของโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงและการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนอย่างรอบด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการทำกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้เครื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศราวุธ สุดวงค์ (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงและการใช้เครื่องมือการคิดเป็นกลไกในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb (2015) ที่ระบุว่า การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากวงจรการต่อเนื่องระหว่างการเรียนรู้และการสะท้อนคิด (reflection) โดยมีกระบวนการสะท้อนคิดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาทางสติปัญญาอย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยแนวทางการพัฒนาโรงเรียนสอนคิดในจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาโรงเรียนได้ดังนี้

1. การขับเคลื่อนโรงเรียนด้วยภาวะผู้นำทางวิชาการแบบกระจายอำนาจ องค์ความรู้สำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นเพียงผู้อนุมัติ มาเป็น “ผู้นำทางความคิด” ที่เป็นแบบอย่างในการใช้กระบวนการคิดและมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้จริง โดยต้องใช้กลไกการบริหารแบบกระจายอำนาจ เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับบุคลากร และใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์มาวางแผนพัฒนาโรงเรียนอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. การยกระดับวัฒนธรรมองค์กรผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ที่เน้นการปฏิบัติจริง หัวใจสำคัญของการพัฒนาครูไม่ใช่เพียงการอบรม แต่คือการทำให้กระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ โดยมุ่งเน้นการแก้ปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในห้องเรียนผ่านเครื่องมืออย่างการศึกษาชั้นเรียน หรือการนิเทศแบบกัลยาณมิตร สร้างพื้นที่ปลอดภัยที่อนุญาตให้ครูกล้าแลกเปลี่ยนทั้งความสำเร็จและข้อผิดพลาด เพื่อปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้มุ่งเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. การจัดการเรียนรู้และประเมินผลเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริง การพัฒนาทักษะการคิดที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการออกแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะที่บูรณาการทักษะการคิดเข้ากับทุกกลุ่มสาระ โดยเน้นกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จากปัญหาที่ใกล้ตัวผู้เรียน ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบวัดผลที่หลากหลายตามสภาพจริง เพื่อให้เห็นร่องรอยการคิดและนำข้อมูลมาพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้อย่างตรงจุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

โรงเรียนควรนำผลการวิจัยไปใช้งานโดยปรับให้สอดคล้องกับบริบทของตนเอง ดังนี้

1.1 ด้านการมีภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ ผู้บริหารควรทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิด โดยมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ด้านการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน และสื่อสารเป้าหมายให้บุคลากรเข้าใจตรงกันอย่างทั่วถึง พร้อมทั้งแสดงบทบาทเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้กระบวนการคิดและมีส่วนร่วมกับการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนจริง นอกจากนี้ ต้องใช้กลไกการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนสอนคิดให้ดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบและมีความยั่งยืนในระยะยาว

1.2 ด้านการพัฒนาบุคลากร โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยมุ่งเน้นการนิเทศแบบกัลยาณมิตร เพื่อสร้างระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพและมีความต่อเนื่องในการทำงาน ส่งเสริมให้ครูใช้เครื่องมือและวิธีการคิดที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งสนับสนุนทรัพยากรและสร้างแรงจูงใจที่จำเป็น เพื่อให้ครูเกิดความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดทักษะการคิดสู่ผู้เรียน และสามารถปรับปรุงการสอนให้สอดคล้องกับศักยภาพและความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.3 ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนควรออกแบบหลักสูตรที่เน้นสมรรถนะด้านการคิดและบูรณาการทักษะการคิดให้ครอบคลุมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยกำหนดแนวทางกลางของโรงเรียน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการสอน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้คำถามหรือปัญหาที่ใกล้ตัวผู้เรียนเป็นฐาน ส่งเสริมการเรียนรู้แบบโครงงานที่เปิดโอกาสให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงและเผชิญปัญหาเพื่อเชื่อมโยงกระบวนการคิดเข้ากับบริบทของชีวิตจริง

1.4 ด้านการสร้างวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางการคิด โรงเรียนควรสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ยอมรับความคิดที่แตกต่างและส่งเสริมให้ทั้งครูและนักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมให้เอื้อต่อการใช้ความคิดในทุกพื้นที่ของโรงเรียน พร้อมทั้งกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดมากกว่าเพียงผลคะแนนสอบ เพื่อหล่อหลอมวัฒนธรรมที่เน้นการใช้เหตุผลและการแสวงหาความรู้มากกว่าการท่องจำ

1.5 ด้านการประเมินผลและสะท้อนผลการคิด โรงเรียนควรพัฒนาระบบวัดประเมินผลที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงผ่านเครื่องมือที่สะท้อนทักษะการคิด เช่น แฟ้มสะสมงานและการบันทึกการสะท้อนคิด ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการสะท้อนคิดด้วยตนเองเพื่อประเมินความก้าวหน้า และต้องนำผลการประเมินเหล่านั้นไปใช้ในการปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงติดตามพัฒนาการด้านทักษะการคิดเป็นรายบุคคลเพื่อการสนับสนุนที่ตรงจุด

1.6 ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โรงเรียนควรสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมออกแบบและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน มีการกำหนดกลไกความร่วมมือที่ชัดเจนและเป็นทางการ เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการทำงานร่วมกันหรือการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เป็นระบบ มีความต่อเนื่อง และสร้างความรู้สึกร่วมกันในการพัฒนาเยาวชน

1.7 ด้านการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) โรงเรียนควรใช้กระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นเครื่องมือหลักและพัฒนาให้เป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ โดยเน้นการเรียนรู้จากปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในห้องเรียนและใช้วิธีการ เช่น การศึกษาชั้นเรียนหรือการชี้แนะ เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน จัดสรรเวลาสำหรับกิจกรรม PLC ให้ชัดเจนและสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยเพื่อให้ครูกล้าแลกเปลี่ยนทั้งความสำเร็จและข้อผิดพลาด ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมและความเข้มแข็งของชุมชน

แห่งการเรียนรู้วิชาชีพในระยะยาว

1.8 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทักษะการคิดของนักเรียน โรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เพื่อให้ นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดผ่านการลงมือปฏิบัติและการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน สอดแทรกเครื่องมือการคิด ที่เหมาะสมกับ แต่ละช่วงวัยและสถานการณ์ เพื่อช่วยให้นักเรียนมีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดตามศักยภาพ และความแตกต่างรายบุคคล เพื่อสร้างพื้นฐานสำคัญให้ผู้เรียนสามารถนำกระบวนการคิดไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อติดตามผลการใช้แนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนสอนคิด ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 1 ปีการศึกษา

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนสอนคิดที่ตั้งอยู่ในบริบทเขตเมืองและเขตพื้นที่ห่างไกล เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับแต่ละบริบทมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สำนักวิชาการและมาตรฐาน การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี. (2565). *การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนสอนคิดในสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ชลธิ์ กาสมณี. (2563). *การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดเชียงราย*. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ธนิด ดวงสุข. (2564). *การศึกษาทบทวนของผู้บริหารและครูตามแนวทางพัฒนาครูสอนคิด THINKING SCHOOL โรงเรียน องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย*. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.
- บรรจง อมรชีวิน. (2554). *Thinking school สอนให้คิด*. ภาพพิมพ์.
- วรรณชนก รอดใหญ่, ราชันย์ บุญธิมา, จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์ และพวงรัตน์ เกษรแพทย์. (2561). รูปแบบการพัฒนาสู่โรงเรียน สอนคิด. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(2), 1245-1265. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/141948>.
- ศราวุธ สุตะวงศ์. (2562). *สอนตามแนวทาง Thinking School*. นานมีบุ๊คส์.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย. (2567). *โครงการห้องเรียนโรงเรียน อบจ.เชียงราย กระจายสู่ห้องเรียนท้องถิ่น*. <https://crpao.ac.th/view/รายงานโครงการ.pdf>.
- Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7-74. <https://doi.org/10.1080/0969595980050102>.
- Burden, R. (2006). *Is there any such thing as a "thinking school"?* Cognitive Education Centre, University of Exeter.

- Claxton, G., & Lucas, B (2018). *The learning power approach: Teaching learners to teach themselves*. Crown House Publishing.
- Costa, A. L., & Kallick, B. (2020). *Nurturing habits of mind in early childhood: Success stories from classrooms around the world* (2nd ed). ASCD.
- DuFour, R., DuFour, R., Eaker, R., Many, T. W., & Mattos, M. (2016). *Learning by doing: A handbook for professional learning communities at work* (3rd ed). Solution Tree Press.
- Epstein, J. L. (2011). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (2nd ed). Westview Press.
- Kolb, D. A. (2015). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development* (2nd ed). Pearson Education.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001316447003000308>.
- Higgins, S., Hall, E., Baumfield, V., & Moseley, D. (2005). *A meta-analysis of the impact of the implementation of thinking skills approaches on pupils*. EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.
- Ritchhart, R. (2015). *Creating cultures of thinking: The 8 forces we must master to truly transform our schools*. Jossey-Bass.
- Ritchhart, R., & Church, M. (2020). *The power of making thinking visible: Practices to engage and empower all learners*. Jossey-Bass.
- Swartz, R. J., & Parks, S. (1994). *Infusing Critical and Creative Thinking into Content Instruction: A Lesson Design Handbook for the Elementary Grades*. Critical Thinking Press & Software.